

Інстытут Беларускай культуры і падрыхтоўка да святкавання 400-годдзя беларускага кнігадрукавання (паводле матэрыялаў Цэнтральнага навуковага архіва Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі)

Гады існавання Інстытута Беларускай Культуры (1922–1928) сталі сапраўдным “гарнілам” для маладой на той момант айчыннай навукі. Адным са шматлікіх выпадкаў супольнай працы сяброў ІБК стала дзейнасць у 1924–1926 гг. Скарынінскай юбілейнай камісіі, якую, па невядомых прычынах, традыцыйна асвятляюць з кропкі гледжання альбо фондаў Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь (то бок з кропкі гледжання справаздач і планаў вышэйшых эшалонаў Савецкай улады ў краіне), альбо карыстаючыся газетнымі артыкуламі за згаданы перыяд, успамінамі і г.д. (то бок па крыніцах, якія апырэры не могуць лічыцца самадастатковымі ў навуковым аналізе гістарычнай рэальнасці). І ў адным, і ў другім выпадку аналізуецца толькі верхавіна айсберга. У дадзеным артыкуле аўтар абапіраецца на фонд 67 (*Інстытут Беларускай Культуры*) Цэнтральнага навуковага архіва Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, які дазваляе акцэнтаваць увагу на пытаннях падрыхтоўкі да свята.

Як вынікае з архіўных матэрыялаў, асоба Францыска Скарыны прыцягнула пільную ўвагу сяброў Інбелкульту ў красавіку — траўні 1924 г. Так, ён узгадваецца ў запісцы *О работах по истории Белорусской культуры* ў кантэксте даследавання і бібліяграфічнага апісання беларускіх старадрукаў¹.

Традыцыйна, аднак, лічыцца, што афіцыйна прадстаўленая ідэя святкавання 400-годдзя беларускага друку ў Беларусі належыць Вацлаву Ластоўскаму, які звярнуў увагу на асобу Ф. Скарыны ў № 8 часопіса *Крывіч* за красавік-снежань 1924 г.² Аўтар дадзенага артыкула, са свайго боку,

¹ Цэнтральны навуковы архіў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі (далей — ЦНА НАН Беларусі), Ф. 67, Воп. 1, Спр. 4, арк. 149.

² В. Ластоўскі, *Доктар Франціш Скарына (1525–1925)*, “Крывіч”, № 8, 1925, с. 3–13.

ніколькі не спрабуючы прынізіць ролю і месца В. Ластоўскага ў развіцці беларускай гістарычнай навукі ў цэлым і скарызнаўства ў прыватнасці, лічыць гэтую думку не зусім карэктнай.

Справа ў тым, што згаданы вышэй нумар часопіса, як вынікае з надрукаванага ў ім некралога, прысвечанага смерці доктара філалагічных навук Казімераса Бугі³, памёршага 2 снежня 1924 г., пабачыў свет не раней за гэты дзень. У гістарыяграфіі прац, што тычыліся Ф. Скарыны, датай выхаду дадзенага часопіса называецца 1925 г.⁴

У той жа час, як вынікае з архіўных матэрыялаў ЦНА НАН Беларусі, 16 чэрвеня 1924 г. (то бок як мінімум за паўтады да выхаду № 8 часопіса *Крывіч* — К. С.), на адным з першых пасяджэнняў гісторыка-археалагічнай секцыі⁵ (якую варта не блытаць з гісторыка-археалагічнай камісіяй ІБК — К. С.), прафесар Уладзімір Іванавіч Пічэта выказвае прапазіцыю аб неабходнасці правядзення юбілейных мерапрыемстваў і выдання прац, прысвечаных беларускаму першадрукару. Пры гэтым падкрэслівалася тое, што ў Беларусі на той момант не існавала аніводнай навуковай працы пра Ф. Скарыну. Асаблівую цікавасць выклікае дыскусія прамовы навукоўца: украінец па нацыянальнасці, рускамоўны прафесар асабліва акцэнтаваў увагу на беларускіх культурна-нацыянальных чынніках і на беларускай нацыі. Апроч гэтага, ён прапанаваў выдаць брашуру на дзвюх мовах — беларускай і габрэйскай⁶. Аргументам на карысць неабходнасці святкавання 400-годдзя беларускага друку стаў выхад “...першай кнігі на беларускай мове...”. Пры гэтым, нягледзячы на акцэнт на культурна-нацыянальныя чыннікі (то бок рэчы, якія апырэры маюць пэўную ацэначную афарбоўку), нельга не адзначыць навуковую аргументаванасць, вытрыманасць і ўзважанасць прамовы У. Пічэты. Дадзеная прапанова была падтрыманая адзінагалосна, нягледзячы на некаторую баязлівасць і нерашучасць сяброў секцыі, Мікалая Каспяровіча ў прыватнасці.

Аднак не можа не звяртаць на сябе ўвагі той факт, што ў сваім выступе У.І. Пічэта выказвае заўвагі наконт таго, што ў Вільні і Коўне створаныя цэнтры для святкавання ўрачыстасці (пры гэтым дакладна вядома, што такія цэнтры, камісіі, сектары і г.д. на той момант у гэтых гарадах не існавалі).

³ Казімір Буза (Некралог), “Крывіч”, № 8, с. 109.

⁴ У. Пічэта, *Scoriniana*, [у:] *400-лецце Беларускага друку*, Мінск 1926, с. 320.

⁵ У шэрагу выданняў можна сустрэць звесткі аб тым, што гісторыка-археалагічная секцыя ўтварылася ў пачатку 1925 г., што не адпавядае рэчаіснасці. Так, ад імя сакратара секцыі ўжо ў пачатку 1924 г. пісаў дакладныя запіскі Васіль Друшчыц, а ў чэрвені 1924 г. пратаколам пасяджэння дадзенай структуры было прынятае рашэнне аб яе злучэнні з этнаграфічнай секцыяй.

⁶ ЦНА НАН Беларусі, Ф. 67, Воп. 1, Спр. 8, арк. 49.

⁷ Тамсама, арк. 49 адв.

Уладзімір Пічэта (фота 1920 года)

мог выказаць свае думкі раней за У.І. Пічэту ў вуснай форме, аднак афіцыйнае “пратакольнае” абгрунтаванне гэтай ідэі ў навуковым выглядзе ўсё ж належыць апошняму.

Зрэшты, можна выказаць меркаванне аб тым, што прафесар не ведаў ні аб падрыхтоўцы Л. Абрамовічам і А. Станкевічам кніг, ні аб ідэях В. Ластоўскага (калі апошнія, вядома, існавалі і выказваліся ў чэрвені 1924 г.), а словы аб падрыхтоўцы да святкавання ў Вільні і Коўне маглі прагучаць у якасці дадатковага аргумента арганізацыі працы (як бінарная апазіцыя, вытрыманая ў духу тагачаснай савецкай ідэалогіі: маладая беларуская савецкая навука не магла саступіць спаборніцтва *буржуазнай* і *панскай* польскай навуцы ў даследаваннях гісторыі Беларусі, культуралогіі і г.д.).

У любым выпадку можна казаць аб тым, што значную ролю ў падрыхтоўцы мерапрыемстваў, прысвечаных юбілею беларускага кнігадруку, у абеларушванні і пачатках “сакралізацыі” асобы Францішка Скарыны на Беларусі адыгралі не ініцыятывы верхніх эшалонаў савецкай улады, не Вацлаў Ластоўскі, але прафесар, у будучым — акадэмік Акадэміі

Аналізуючы літаратуру, якая да таго часу выйшла, можна казаць аб тым, што віленская ініцыятыва магла належаць або аднаму з аўтараў г. зв. *краёвай ідэі* Людвіку Абрамовічу⁸, або кс. Адаму Станкевічу⁹, якія ў пачатку 1925 г. амаль адначасова выдалі кнігі ў згаданым вышэй горадзе.

Калі верыць Сігітасу Нарбутасу, то апроч узгаданых вышэй асоб існавалі і іншыя. Так, ушаноўвалі памяць Ф. Скарыны і групы студэнтаў універсітэта імя Стэфана Баторыя, прычым гэтыя мерапрыемствы цягнуліся ўвесь міжваенны перыяд¹⁰.

Калі ж гаварыць пра Коўна, то гэта можа ўказаць на тое, што В. Ластоўскі, які ў 1924–1925 гг. знаходзіўся ў дадзеным горадзе,

⁸ L. Abramowicz, *Cztery wieki drukarstwa w Wilnie (1525–1925)*, Wilno 1925.

⁹ А. Станкевіч, *Доктар Францішак Скарына — першы друкар Беларускі. 1525–1925*, Вільня 1925.

¹⁰ S. Narbutas, *Skorinos atminimo įprasminimas. Lietuva, [w:] Pranciškaus Skorinos “Rusėniškajai Biblijai” – 500*, Vilnius 2017, p. 103–104.

наук БССР Уладзімір Іванавіч Пічэта, які, па ўсім відаць, адмоўна ставіўся да таго, што ідэю ўшанавання беларускага першадрукара могуць рэалізаваць у II Рэчы Паспалітай.

У.І. Пічэта, у прыватнасці, прапаноўваў наступныя захады да святкавання юбілею:

1. Стварэнне Юбілейнай камісіі.
2. Арганізацыю выставы старадрукаваных выданняў.
3. Стварэнне ўлёткі на беларускай і габрэйскай мовах, прысвечанай Ф. Скарыне.
4. Выданне навуковага зборніка.
5. Выданне навукова-папулярнай кнігі на беларускай мове для вучняў сярэдніх спецыяльных устаноў адукацыі і шырокага кола чытачоў¹¹.

Неўзабаве пасля гэтага, восенню 1924 г. (але не вясной 1925 г., як пішуць некаторыя аўтары¹²), пачала сваю працу Скарынінская камісія ў складзе Уладзіміра Пічэты (старшыні), Васіля Друшчыца (сакратара) і сяброў — Міхала Пятуховіча, Мікалая Шчэкаціхіна, Язэпа Лёсіка і Язэпа Дылы. Пазней, у лютым 1925 г., яна папоўнілася новымі сябрамі — Зміцерам Жылуновічам і Саламонам Кацэнбогенам¹³.

Неабходна адзначыць часовы характар дадзенай камісіі і тое, што ўсе яе сябры, якія прысвячалі час дзейнасці па ўшанаванні Ф. Скарыны, як вынікае з пратаколаў, ліставанняў і справаздач, працавалі і ў іншых, пастаянных камісіях, а таксама былі занятыя іншымі відамі дзейнасці. Так, усё той жа У.І. Пічэта на працягу 1925–1926 гг. некалькі разоў выязджаў у Польшу — у Познань, Варшаву і Кракаў — у якасці прадстаўніка БССР для прачытання навуковых дакладаў¹⁴.

Натуральна, што часовы характар працы і неабходнасць надаваць увагу выкананню іншых задач не маглі не паўплываць на якасць і хуткасць распрацоўкі юбілейных мерапрыемстваў. Пры гэтым нельга не адзначыць апантанасць удзельнікаў камісіі навуковай працай. Так, некаторыя пасяджэнні і сходы праходзілі ў выходныя дні і заканчваліся пазней за 10-ю гадзіну вечара¹⁵.

Скарынінская камісія прыкладала ўсе намаганні, каб навукова абгрунтаваць неабходнасць прадстаўляць асобу Францішка Скарыны

¹¹ ЦНА НАН Беларусі, Ф. 67, Воп. 1, Спр. 8, арк. 49.

¹² У. Садоўскі, *Францыск Скарына — пралетарскі першадрукар. Як у БССР святкавалі 400-годдзе беларускага друку*. Электронны рэсурс, рэжым доступу: <http://budzma.by/news/francysk-skaryna-pralyetarski-pyershadrakar-yak-u-bssr-svyatkavali-400-hoddzye-byelaruskaha-druku.html>

¹³ ЦНА НАН Беларусі, Ф. 67, Воп. 1, Спр. 12, арк. 4–4 адв.

¹⁴ ЦНА НАН Беларусі, Ф. 2, Воп. 1, Спр. 607, арк. 3.

¹⁵ ЦНА НАН Беларусі, Ф. 67, Воп. 1, Спр. 12, арк. 10.

ў якасці беларускага першадрукара, у чым бачыцца прычына некаторай маруднасці дадзенай працы і шматлікія пераносы даты святкавання. У адрозненне ад намаганняў камісіі артыкул В. Ластоўскага быў шчыра аздоблены рамантычна-ідэалагічнымі абаротамі і прамымі запазычаннямі з Яўхіма Карскага¹⁶. Гэта датычыць, у прыватнасці, характарыстыкі асобы першадрукара, зробленай Я. Ф. Карскім у 1918 г. у артыкуле *Доктор Франціск Скорина*¹⁷. Сябры Інбелкульта намагаліся правесці шырокі навуковы аналіз, што, у прынцыпе, не перашкодзіла М. Шчэкаціхіну выказаць тэорыі пра датаванне нараджэння першадрукара, прасякнутыя духам рамантызму, уласцівага тагачасным беларускім дзеячам культуры¹⁸.

Першым этапам навукова-прыкладной дзейнасці Скарынінскай камісіі можна назваць даследаванне гравюр беларускіх старадрукаваных кніг з фондаў Расійскай публічнай бібліятэкі і бібліятэкі Расійскай акадэміі навук, дзеля чаго ў Ленінград напрыканцы 1924 г. быў накіраваны ўсё той жа М. Шчэкаціхін¹⁹.

Тым не менш, нягледзячы на дастаткова актыўны пачатак працы, ужо ў лютым 1925 г. было прынятае рашэнне адкласці святкаванне юбілею на больш позні тэрмін (пры гэтым першапачатковы тэрмін у крыніцы не пазначаны)²⁰. У ліставаннях з бібліятэкамі БССР датай святкавання называлася 25 кастрычніка 1925 г, пры гэтым свята атрымлівала назву “Дзень кнігі”²¹.

Таксама мяняўся і першапачатковы фармат, прапанаваны У. Пічэтам. Новы юбілейны план уключаў, у прыватнасці, наступныя пункты:

1. Прыцягненне да ўдзелу ў святкаванні ўсіх школ і рабочых клубаў краіны.

2. Арганізацыю ўрачыстага аб’яднанага пасяджэння Інбелкульта і Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

3. Арганізацыю ўрачыстага пасяджэння ў Полацку з зачытваннем шэрагу дакладаў.

4. Зварот да сродкаў масавай інфармацыі з просьбай у якасці мага большым аб’ёме адлюстравач правядзенне Скарынаўскага юбілею.

5. Наданне імя Францыска Скарыны адной вуліцы і адной школе ў Полацку.

¹⁶ В. Ластоўскі, *Доктар Франціш Скарына (1525–1925)*, “Крывіч”, 1925, № 8, с. 3–13.

¹⁷ Е. Карскі, *Доктор Франціск Скорина*, “Чырвоны Шлях”, 1918, № 3–4, с. 13–16.

¹⁸ М. Шчэкаціхін, *Калі нарадзіўся Францішак Скарына*, “Полымя”, 1925, № 5, с. 148–152.

¹⁹ ЦНА НАН Беларусі, Ф. 67, Воп. 1, Спр. 6, арк. 41.

²⁰ Тамсама, арк. 7.

²¹ ЦНА НАН Беларусі, Ф. 67, Воп. 1, Спр. 12, арк. 70.

6. Ліццё “скарынаўскага” шрыфту і замова двух партрэтаў — “...адзін масавы, другі — даражэйшы...”.

7. Прыняце мер, каб своєчасова да юбілею выйшлі брашуры і навуковы зборнік.

8. Накіраванне ў школы і рабочыя клубы наступных лектараў: Пічэты, Пятуховіча, Друшчыца, Дылы, Пяткевіча, Забелы, Бурдзейкі, Каўпака, Пашковіча, Маркевіча, Гірканта²².

Газета *Савецкая Беларусь* пісала аб тым, што перанос даты святкавання выкліканы перадусім практычнымі патрэбамі — неабходнасцю правесці свята ў агульнарэспубліканскім маштабе, “...каб уся *Савецкая Беларусь* магла як належна падрыхтавацца...”²³, што, у прынцыпе, цалкам адпавядае карэкціроўцы Скарынінскай камісіяй сваіх планаў, прыведзеных вышэй.

Апроч пералічаных арганізацыйных былі і іншыя, куды больш канкрэтныя матэрыяльныя прычыны. Так, адзін з пратаколаў сведчыць, што ў 1925 г. перад Інбелкультам стаяла неабходнасць аплаты абсталявання і рамонтных работ у будынку інстытута, на што пайшлі грошы ў памеры 2754 рублі 40 капеек, за якія першапачаткова планавалася выдаць зборнік *400-лецьце Беларускага друку*²⁴.

Аднак гэтым жа пратаколам выдзялялася грашовая сума памерам 200 рублёў на набыццё ў Якава Кругера партрэта першадрукара²⁵. Варта адзначыць, што дадзены партрэт сапраўды быў набыты і з’явіўся ў кнізе *400-лецьце Беларускага друку* ў выглядзе фотакопіі, зробленай вядомым беларускім фотамастаком Львом Дашкевічам.

Такім чынам, можна казаць аб тым, што святкаванне 400-годдзя беларускага кнігадрукавання ў спісе прыярытэтных задач і патрэб Інстытута беларускай культуры знаходзілася далёка не на першым месцы з-за абмежаванняў у фінансаванні. Так ці іначай, святкаванне было перанесенае чарговы раз — на снежань 1925 года, пры гэтым яго падрыхтоўка ішла са спазненнямі і неналежным чынам.

Так, 23 снежня 1925 г. навуковая рада на чале з Усеваладам Ігнатоўскім прыняла рашэнне: нягледзячы на тое, што “...падгатоўка да святкавання як належна незакончана...” (пры гэтым з моманту прыняцця рэзалюцыі па юбілеі і стварэння камісіі прайшло паўтары гады), свята ў любым выпадку павінна адбыцца ў перыяд 29–30 снежня 1925 г. Асаблівая ўвага надавалася друку як мага большай колькасці артыкулаў у рэспубліканскай

²² ЦНА НАН Беларусі, Ф. 67, Воп. 1, Спр. 6, арк. 7.

²³ “Савецкая Беларусь”, 1925 г., 25 сакавіка, с. 1.

²⁴ ЦНА НАН Беларусі, Ф. 67, Воп. 1, Спр. 9, арк. 299.

²⁵ Тамсама, арк. 299 адв.

перыёдыцы, выданню брашуры і камандзіроўцы ў Полацк Івана Віткоўскага, Міхала Грамыкі і Мікалая Шчэкаціхіна²⁶ – тым пунктам першай прапановы У. Пічэты, якія не патрабавалі вялікіх грашовых выдаткаў. Аднак варта адзначыць, што шэраг мерапрыемстваў, напрыклад Першая Усебеларуская выстава, прысвечаная юбілею рэвалюцыі 1905 г. і 400-годдзю беларускага кнігадрукавання, прайшоў на дзяржаўным узроўні пад апыкунствам іншых арганізацый (Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПББ, Наркампраса, Саюза працаўнікоў мастацтва і інш.).

Нельга не ўзгадаць і тое, што апроч названых вышэй пунктаў працы былі і іншыя, выкананыя ІБК пазней. Гэта падрыхтоўка так званых скарынаўскага шрыфта, які пасля выкарыстоўваўся ў гербе БССР узору 1927 г., і зборніка навуковых артыкулаў *400-леццье Беларускага друку*.

Падрыхтоўка гэтага выдання з’яўляецца наогул адным з найбольш цікавых этапаў святкавання Скарынаўскага юбілею і выбіваецца з агульнага плану мерапрыемстваў. Згаданую кнігу ніякім чынам нельга абмінуць увагай хаця б з-за таго, што, як справядліва адзначаў У.І. Пічэта ў сваёй прамове, прааналізаванай вышэй, да гэтага часу ў Беларусі не было навуковых прац па скарыназнаўстве. Такім чынам, дзякуючы намаганням сяброў Інстытута Беларускай Культуры, першая комплексная навуковая праца па скарыназнаўстве — зборнік *400-леццье Беларускага друку* – убачыла свет у 1927 г.,²⁷ хаця на вокладцы годам выдання пазначаны 1926 г.

Ужо згаданы вышэй Усевалад Ігнатоўскі ў сакавіку 1925 г. падкрэсліваў неабходнасць выдання дадзенага зборніка *своечасна*²⁸. Гэта, як і шэраг планавых мерапрыемстваў, не атрымалася рэалізаваць у адпаведнасці з заяўленым графікам.

Аб тым, што зборнік не павінен быў з’явіцца ні ў 1925, ні ў 1926 гадах, апроч прыведзенага вышэй рашэння Прэзыдыума Інбелкульта аб вяртанні Скарынінскай камісіяй грошай, вылучаных на яго выданне, сведчыць і выдавецкі план за абазначаны перыяд, у якім зборнік *400-леццье Беларускага друку* наогул не згадваецца²⁹. Толькі пазней, у чарнавым варыянце даведкі па выкананні планаў, алоўкам было дапісана: “...Скарына...”³⁰.

Такая марудлівасць была выкліканая перадусім фінансавымі пытаннямі, апісанымі вышэй. Так ці інакш, рэдакцыйная калегія зборніка пачала сваю паўнаўтасную працу не раней за люты 1926 г. Як вынікае з выходных

²⁶ ЦНА НАН Беларусі, Ф. 67, Воп. 1, Спр. 12, арк. 28–28 адв.

²⁷ A. Gruša, *Skorinos atminimo įprasminimas. Baltarusija, [w:] Pranciškaus Skorinos “Rusėniškajai Biblijai” – 500 Vilnius 2017, p. 115.*

²⁸ ЦНА НАН Беларусі, Ф. 67, Воп. 1, Спр. 12, арк. 9 адв.

²⁹ ЦНА НАН Беларусі, Ф. 67, Воп. 1, Спр. 17, арк. 189–190.

³⁰ Тамсама, арк. 178.

дадзеных кнігі, калегія працавала ў наступным складзе: У. Пічэта, В. Друшчыц, Я. Дыла, З. Жылуновіч, Я. Лёсік, М. Шчэкаціхін³¹.

Цікаваць выклікае таксама той факт, што шэраг навукоўцаў Інбелкульта і іншых устаноў, якія бралі непасрэдны ўдзел у падрыхтоўцы выдання, у самым зборніку не пазначаныя. Так, у складзе рэдакцыйнай калегіі ў зборніку не згадваюцца, у прыватнасці, Браніслаў Эпімах-Шыпіла, які рэдагаваў замежныя імёны і словы, Восіп Сіманюскі, Юлія Бібіла, Мітрафан Доўнар-Запольскі, Міхал Эндэ і іншыя асобы, якія ўзялі самы непасрэдны ўдзел у рэдактарскай, аздабленчай і іншых працах, што вынікае з лістоў на іх імя³², а таксама са справаздач і даведак выдавецтва Інбелкульта.

Праца па падрыхтоўцы выдання вялася ўсю першую палову 1926 г. Пры гэтым, як можна бачыць, нягледзячы на патрабаванне У. Ігнатоўскага выдаць зборнік *400-лецьце Беларускага друку* своечасова, нейкіх захадаў па прасоўванні яго ў прыярытэтных спісах на выданне ў рэдакцыі не рабілася. Прычынай такой запаволенасці, апроч ужо названых вышэй фінансавых фактараў, была і некаторая неарганізаванасць аўтараў.

Калі прыводзіць канкрэтныя прыклады, то неабходна адзначыць, што ў лютым 1926 г. Інбелкульт даслаў ліст на імя мастака, выкладчыка Віцебскага мастацкага тэхнікума М. Эндэ, у якім, у прыватнасці, адзначалася, што палова артыкулаў зборніка канчаткова гатовая да друку і ўсё замаруджваецца тым, што ў рэдакцыю не прыйшлі абяцаныя мастацкія аздабленні літар.

Можна казаць аб тым, што дэфініцыя “палова” ў гэтым лісце як мінімум не адпавядала рэчаіснасці. Так, пазней, 25 сакавіка 1926 г., Міхал Красінскі адзначаў, што ў Беларускае Дзяржаўнае выдавецтва здадзены толькі два артыкулы (пры тым што ўсяго ў зборнік іх увайшло 12) — *Гуманізм у Італіі* і другі, памерам 3 аўтарскія аркушы, назва якога ў допісе Красінскага не была пазначаная³³.

Паводле адной з пазнейшых даведак пра стан усіх здадзеных у друк зборнікаў Інстытута Беларускай Культуры, зборнік, прысвечаны 400-годдзю беларускага друку, быў перададзены ў Белдзяржвыдавецтва Скарынінскай камісіяй прыкладна каля 19 траўня 1926 г., аднак вымагаў вялікіх пераробак, з-за чаго справа моцна замаруджвалася. Апроч таго, востра стаяла пытанне аб сродках на яго друк.

Калі верыць аўтару дадзенай даведкі М. Красінскаму, сакратару выдавецтва Інстытута Беларускай культуры, галоўным “...*тормазам*”

³¹ *400-лецьце Беларускага друку*, Мінск 1926.

³² ЦНА НАН Беларусі, Ф. 67, Воп. 1., Спр. 17, арк. 29, 30, 46, 47.

³³ Тамсама, арк. 177.

у працы выдавецтва ёсць няхват падрыхтаваных аўтарамі рукапісаў... Члены Інбелкульту... свае нават ужо напісаныя працы не спяшаюцца падрыхтаваць да друку..."³⁴. Паводле табліцы, прыкладзенай да даведкі, першая карэктура некаторых артыкулаў паступіла ў Інстытут Беларускай Культуры толькі ў траўні 1926 г. Так, напрыклад, карэктура артыкула Дзмітрыя Ягорава *Падуанскі ўніверсітэт...* паступіла толькі 06.05.1926 г.³⁵

Пры гэтым артыкул Дз. Ягорава, перад тым як трапіў у рэдакцыю, наогул прайшоў доўгі шлях і, трэба адзначыць, не па віне аўтара. Так, у прыватнасці, яшчэ 12 лютага 1926 г. сакратар Выдавецкага Аддзела ІБК пісаў Міхалу Круталевічу, на якога былі ўскладзеныя абавязкі перакладу артыкула з рускай мовы на беларускую. Як вынікае з ліста, пераклад павінны быў быць зроблены да ўсё таго ж 12 лютага, аднак на гэты момант нават не быў распачаты, у сувязі з чым выдавецкі аддзел патрабаваў тэрмінова вярнуць рукапіс для здачы ў пераклад іншай асобе³⁶.

У выніку ўсіх пералічаных цяжкасцей зборнік убачыў свет толькі ў пачатку 1927 г. Трэба, аднак, адзначыць яго добрую карэктуру і візуальнае напаўненне. Усяго ў кніжцы змешчана 70 ілюстрацый. Чытачам было прапанавана 12 навуковых артыкулаў такіх аўтараў, як Уладзімір Перцаў, Дзмітрый Ягораў, Антон Ясінскі, Мацвей Любаўскі, Уладзімір Пічэта, Васіль Дружчыц, Міхал Пятуховіч, Мікалай Шчэкаціхін, Язэп Воўк-Левановіч. Зазначым, што 4 з 12 артыкулаў належалі праф. У. Пічэце: *Полацкая зямля ў пачатку XVI сталяцья, Беларускае адраджэнне ў XVI сталяцьи, Друк на Беларусі ў XVI і XVII сталяцьях, Scriniana*. Апроч гэтага, нельга забываць шэраг артыкулаў за аўтарствам Уладзіміра Іванавіча, прысвечаных беларускаму першадрукару, у перыядычных выданнях, такіх як *Савецкая Беларусь* і інш.

Цікавым, аднак, з'яўляецца той факт, што пазней, калі напрыканцы 20-х — у пачатку 30-х гг. XX ст. беларусізацыя, беларускае адраджэнне і асоба Ф. Скарыны трапілі ў апалу, важкі ўнёсак старшыні Скарынінскай камісіі ў справу сакралізацыі асобы беларускага першадрукара быў фактычна забыты. Так, напрыклад, у асабістай справе У.І. Пічэты за акадэмічны перыяд (1921–1939 гг.) маецца водгук на навуковую дзейнасць акадэміка за аўтарствам прафесара кафедры гісторыі народаў СССР Маскоўскага педагагічнага інстытута імя Карла Лібкнехта Аляксандра Савіча, у якім ні слова не гаворыцца не толькі аб ролі і месцы Уладзіміра Іванавіча ва ўшанаванні Францыска Скарыны, але і аб працах па скарыназнаўстве

³⁴ Тамсама, арк. 185.

³⁵ Тамсама, арк. 186.

³⁶ Тамсама, арк. 16.

наогул, нягледзячы на тое, што астатняя навуковая дзейнасць разбіраецца і аналізуецца да дробязей³⁷.

Такім чынам, можна казаць аб тым, што значную ролю ва ўшанаванні памяці Францыска Скарыны ў БССР у цэлым і ў Інстытуце Беларускай Культуры непасрэдна адыграў менавіта прафесар Уладзімір Іванавіч Пічэта. Ён не толькі прапанаваў ідэю святкавання на сходзе гісторыка-археалагічнай секцыі ў чэрвені 1924 г., але ўзначаліў Скарынінскую юбілейную камісію і браў самы непасрэдны ўдзел у падрыхтоўцы ўрачыстасцей. Аб зацікаўленасці і апантанасці У. Пічэты асобай беларускага першадрукара сведчыць і той факт, што з 12 артыкулаў зборніка *400-леццце беларускага друку* чатыры належалі менавіта яго аўтарству.

Сама падрыхтоўка да юбілею была спалучаная з шэрагам цяжкасцей, вялася амаль паўтары гады і, як ужо было адзначана вышэй, па стане на снежань 1925 г. скончаная неналежным чынам. 29–30 снежня 1925 г. у БССР на рэспубліканскім узроўні ўгодкі Беларускага кнігадрукавання былі адсвяткаваныя правядзеннем краязнаўчых сходаў на месцах, выставамі, выступленнямі сяброў Інстытута Беларускай Культуры ў рэгіёнах з дакладамі на скарынаўскую тэму і г.д.

Streszczenie

Kirył Syćko, *Instytut Kultury Białoruskiej i przygotowania do obchodów 400-lecia białoruskiego drukarstwa (na podstawie materiałów Centralnego Archiwum Naukowego Państwowej Akademii Nauk Białorusi)*

Korzeni „sakralizacji” pierwszego słowiańskiego drukarza Franciszka Skaryny należy szukać w 1920 r., kiedy to masowo obchodzono 400. rocznicę białoruskiego drukarstwa. W artykule autor proponuje odtworzenie wydarzeń z lat 1924–1926, związanych z przygotowaniem do obchodów rocznicy drukarstwa na podstawie materiałów byłego Instytutu Kultury Białoruskiej. Białoruska tradycyjna historiografia przypisuje pomysł uhonorowania Skaryny Waławowi Łastouskiemu, co nie do końca odpowiada prawdzie. Otóż profesor Uładzimir Piczeta na posiedzeniu komisji historyczno-archeologicznej wyszedł z taką inicjatywą siedem miesięcy przed Łastouskim, tj. w czerwcu 1924 r. Idea ta spotkała się z aprobatą i jesienią 1924 r. została powołana tzw. „Komisja Jubileuszowa Skaryny”, której przewodził Piczeta, a jej głównym celem było zaplanowanie obchodów. Przygotowania spotkały się z wieloma wyzwaniem, z których najważniejszym było zebranie środków finansowych. W wyniku zmagañ

³⁷ ЦНА НАН Беларусі, Ф. 2, Воп. 1, Спр. 607, арк. 20–28.

z trudnościami datę obchodów kilkakrotnie przekładano, a tom jubileuszowy został ostatecznie wydany dopiero w 1927 r. Bezpośrednie uhonorowanie Skaryny odbyło się w dniach 29–30 grudnia 1925 r., pomimo faktu, że Komisja Skaryny nie zdołała odpowiednio przygotować się do tego wydarzenia.

Summary

Kirył Syćko, *The Institute of Belarusian Culture and the Preparations for the Celebration of 400 Years of Belarusian Printing (On the basis of materials from the Central Archives of the National Science Academy of Belarus)*

The roots of the “sacralisation” of the first Slavic printer Francysk Skaryna should be looked for in the 1920s, when mass celebrations of the 400th anniversary of Belarusian printing took place. In the article, the author proposes reconstructing the events of 1924–1926 connected to the celebrations, on the basis of materials from the former Institute of Belarusian Culture. Belarusian historiographical tradition ascribes the idea of honouring Skaryna to Vaclau Lastouski, which is not entirely the case. At a sitting of a historical-archaeological commission, Professor Uladzimir Pičeta put forward the idea in June 1924, seven months before Lastouski. As a result of the approval of this initiative in autumn 1924, the so-called “Skaryna Jubilee Commission” was established, headed by Pičeta. Its main goal was planning the aforesaid celebrations. Its work met with many obstacles, the most trying of which was financial in nature. As a result of these difficulties, the date of the celebrations was pushed back on numerous occasions, while the jubilee volume was finally published in 1927. The celebrations honouring Skaryna took place on 29–30 December 1925, despite the fact that the Skaryna Commission was not yet adequately prepared for the event.